

פרק א

קום לך אל נינוה

וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי לֵאמֹר: (א)

פסוק שלם מתאר את פניית ה' אל יונה, טוען אותה בחשיבות עוד בטרם תיאור תוכנה. טעינה זו משווה לה מעמד של פנייה חשובה, סוג של הזמנה לדיאלוג.¹⁵ "וַיְהִי דְבַר ה'" - לא 'ויאמר' כאמירה עם תוכן, חתום, אלא הוויה המכילה דיבור של ה'. "אֶל יוֹנָה בֶּן אֲמִתַּי לֵאמֹר" - כתיבת שם אביו כמוה כביטוי לנוכחות האב בעולמו של הבן. בסוג של מדרש שמות, קריאתו בשם אמיתי אוצרת בתוכה את מידת האמת שבה דבק יונה בסיפור זה.

קוּם לְךָ אֶל נִינְוֵה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקֵרָא עֲלֶיהָ כִּי עָלְתָה רַעְתָּם לְפָנַי:
(ב)

"קום" - אפשר היה לדלג על צלע זו ולפתוח בהוראה "לך אֶל נִינְוֵה". פתיחה ב'קום' כמו קוראת ליונה להתכוונן, לאזור כוחותיו ולצאת לדרך. "לך" - הליכה פירושה עזיבת מקום אחד ותנועה אל מקום אחר. התנועה היא פיזית, אבל לא פחות מכך - מנטאלית, והיא משקפת את הצורך של יונה לעזוב מקום רוחני בו הוא נתון, וללכת

15. בשונה לדוגמא מפניית אלוהים אל אברם שהיא משימתית ואין בה הזמנה לדיאלוג: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבְּיַת אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ" (בראשית יב, א).

למקום אחר, חדש.¹⁶ כל אלו משקפים את דבר קיומו של פער בין העמדה הרוחנית בה מצוי יונה לבין המקום אליו הוא מוזמן. פער זה מחולל במידה רבה את ההתרחשויות שבספר.

“אַל נִינּוּה הָעִיר הַגְּדוֹלָה” - מדוע חשוב לציין שנינווה היא עיר גדולה? דומה שציון זה נותן פשר להוראה העוקבת “וּקְרָא עֲלֶיהָ”. בנינווה מסה גדולה של אנשים וזוהי סיבה טובה להיחלץ, לקרוא עליה ולאפשר לה להינצל מן הפורענות.¹⁷ השאלה מתבקשת מאליה - וכי עיר קטנה אינה זכאית להגנה? בהיבט מוסרי צרוף, אכן לא קיים הבדל. דומה שציון זה כמו מזמין את יונה לשיח שכליו הם אינם 'ביקורת התבונה הטהורה', כי אם - הגיון הלב הנוכח במגרש החיים. אדם רואה מסה גדולה של חיים ומתעורר בו הצורך להגן על זכותם להתקיים.¹⁸

“וּקְרָא עֲלֶיהָ” - הקריאה היא סוג של הכרזה והציון 'עליה' מצייר אותה כגזירה הבאה מלמעלה, לא בדיאלוג ולא בהדדיות.¹⁹ מהו תוכנה? לא נאמר ליונה, ונראה שהעיצוב המדויק יתקיים על ידי יונה.

“כִּי עֲלֶתָה רָעַתָּם לְפָנָי” - רעת העיר גדשה ועלתה עד הגיעה למעלה להיות כנוכחת לפניי, ואינני מתכוון להתעלם ממנה.²⁰

---

16. אילו היה כתוב 'בוא', השליחות הייתה למפגש עמוק ומשמעותי יותר עם אנשי נינווה.

17. פרשנות מעין זו משתקפת בפסוק החתימה של הספר: וַיֹּאמֶר ה' אֶתָּה חֲסַתְּ עַל הַקִּיּוֹן אֲשֶׁר לֹא עֲמַלְתָּ בוֹ וְלֹא גִדַּלְתָּו שָׁבֵן לַיִלָּה הָיָה וּבֶן לַיִלָּה אָבֵד: וַאֲנִי לֹא אֲחֹס עַל נִינּוּה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מְשֻׁתִּים עֲשָׂרָה רְבוּ אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין זְמִינוֹ לְשִׁמְאֵלוֹ וּבִהְמָה רָבָה: (ד, י-יא)

18. כך עולה מן התיאור הבא: “וַיִּירָאוּ מֵאֵד כִּי עִיר גְּדוֹלָה גְּבֻעוֹן” (יהושע י, ב). 'עיר גדולה' הוא ביטוי להיותה מערכת חיים שלמה וממלכה חשובה.

19. בשליחות השנייה בפרק ג הקריאה תהיה “אַלְיָה”, כסוג של דיבור ותקשורת של יונה עמהם. נתייחס שם לפשר ההבדל שבין שני הציויים.

20. תיאור זה מושתת על חלוקת הגזרות בין המרחב האלוהי לבין המרחב האנושי -

הבריחה תרשישה

(ג) וַיָּקָם יוֹנָה לְבָרֵחַ תְּרִשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה' וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמָּצָא אֹנְיָה בְּאֵה תְרִשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לְבוֹא עִמָּהֶם תְּרִשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה':

שני חלקים הם לפסוק זה. בראשון מתוארת תוכנית, בשני יישום. עצם הציון לשני השלבים מצביע על דבר קיומו של תהליך מובנה שבו תכנון ולאחר מכן מימוש נחוש. יונה יודע לאן פניו מועדות, ודבר לא עומד לעצור אותו מלממש את מבוקשו. "וַיָּקָם יוֹנָה לְבָרֵחַ" - הקימה מחזירה את הקורא אל הציווי האלוהי. ה' ציווה אותו לקום, לאסוף כוחותיו וללכת. יונה אכן קם, אוסף כוחותיו, אלא שכוח זה מופנה אל מקום אחר. "לְבָרֵחַ" - בשונה מניסוח כמו 'ויקם יונה ויברח' המתאר בריחה פיזית, הציון 'לברוח' מצביעה על כוונת הלב - תוכנית מובנית לברוח.

מה פשר המחשבה לברוח מלפני ה'? יונה אינו בורח מה, אלא מלפני ה'. בריחה מלפני ה' פירושה בריחה מעמדת הנוכחות לפניו. העמדה - במרחב שבו האלוהים עשוי להתגלות אל יונה.

ואלו הם דברי המדרש:

תדע שאין השכינה נגלית בחוצה לארץ שנאמר ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה' (יונה א, ב) וכי מלפני יי' הוא בורח, והלא כבר נאמר אנה אלך מרוחק וגו'. אם אסק שמים שם אתה וגו'?²¹ אלא אמר יונה אלך לי בחוצה לארץ מקום שאין השכינה נגלית שהגוים קרובי תשובה הן שלא לחייב את ישראל. משל לעבד כהן שברח מרבו אמר אלך לי לבית הקברות מקום שאין רבי יכול

²¹השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'.

21. "למנצח לדוד מזמור ה' חקרתני ותדע: אתה ידעת שבתאי וקומי בנתה לרעי מרחוק: ארחי ורבעי זריתי וכל דרכי הספנתה: פי אין מלה בלשוני הן ה' ידעת כלה: אזור וקדם צרתני ותשת עלי פככה" (תהלים קלט, א-ה).

לבא אחרי. (מכילתא דרבי ישמעאל, בא פרק יב)

המדרש שואל - וכי סבור יונה שניתן לברוח מלפני ה' ומביא פסוקים מספר תהלים בהם מתאר דוד את ניסיונותיו לברוח מן הנוכחות המועצמת של אלוהים בעולמו, ניסיון שלא צלח. וכי יונה אינו מודע לכך - שואל המדרש? תשובתו: יונה מבקש לברוח אל מקום שבו השכינה אינה שורה, שם עשוי הדיאלוג להיפסק, בדומה לעבד כהן הבורח אל בית הקברות, ובכך מונע המשך דיאלוג עם רבו הכהן.

כך אומר החבר בספר הכוזרי: "כל מי שנתנבא לא נתנבא כי אם בה או בעבורה...וכן ביונה נאמר ויקם יונה לברח תרשישה מלפני ה' אם כי הוא לא ברח כידוע כי אם מארץ הנבואה. והנה השיבו האלוה ממעי הדגה אל הארץ ההיא ושם השרה עליו נבואתו" (הכוזרי ב, יד). פרשנות נוספת: הבריחה מלפני ה' פירושה בריחה במובן הרחב, בריחה מן ההקשר המאפשר את הנבואה - הימצאותו של העם בארצו. על פי האפשרות השנייה יונה מבקש להתנתק מן העם ומן הארץ כאחד.²²

"תְּרַשִּׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה'" - התיאור הפשוט המתבקש הוא הפוך - 'מלפני ה' תרשישה', שהרי הסיבה לצעד זה היא הבריחה מלפני ה', ואילו ההליכה תרשישה היא תרגום למחשבה זו. יונה חושב על תרשישה עוד לפני גמר דעתו לברוח מלפני ה', ורק לאחר שתוכניתו הבשילה הוא גומר בדעתו לברוח מלפני ה'. הניסוח 'תְּרַשִּׁישָׁה', לא

---

22. מעניינת ההשוואה בין שני מקומות המוגדרים בפסוקים אלו לפני ה'. פעמיים מתואר יונה כבורח מלפני ה': "וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרֹחַ תְּרַשִּׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה' וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֲנִיָּה בָּאָה תְּרַשִּׁישַׁי וַיִּתֵּן שָׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לְבוֹא עִמָּהֶם תְּרַשִּׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה'", ואילו בפסוק אחד קודם לכן פונה ה' אל יונה ומתאר את רעת אנשי נינוה כעולה וכנוכחת לפניו: "כִּי עָלְתָה רָעָתָם לְפָנָי". כעת, שנוכחת רעתם לפני, אינני מתעלם ממנה - אומר אלוהים, וכך גם מבין יונה את דבר נוכחותו לפניו - כל עוד אני נוכח לפני ה' הוא לא יתעלם ממני. אלך אל מקום אחר, ואולי בכך תוסר השליחות.

אל תרשיש', מקפל בתוכו ישירות, דביקות במטרה.²³ מכוונות נוספת משתקפת מחסרון מילת הקישור 'אל', המשמשת כמתוכת בין הקימה לבין המקום אליו הוא הולך. אי הצורך בתיווך כמוהו כציון נוסף לדבקות במטרה.

מדוע דווקא לתרשיש? תרשיש היא מקום רחוק והיא גם מקום של עושר. הבריחה אליה תתפרש כהליכה למקום אשר לא שמע את שמעו של ה', כמו גם אל מקום שהחיים בו הם חי רווחה.²⁴ סוג של ניגוד למקום שבו נוכח יונה - לפני ה'.

מעניינת ההשוואה לאלוהים שבעת משבר בינו לבין אלוהים הוא הולך אל המדבר ומתנתק משאון החיים.²⁵ בתת מודע, הליכה אל

23. מעין הניסוח "ירושלימה" או הבייתה" המצביעים על מכוונות למטרה כמחשבה הקודמת למעשה.

24. ישעיהו מביא אותה ברשימת הגוים והלשונות שלא שמעו את שמעו של ה': "וְאֶנְפִי מְעַשֶׂיהֶם וּמְחַשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְשׁוֹנוֹת וּפָאוּ וַיֵּרְאוּ אֶת־כְּבוֹדִי: וְשָׁמְתִי בְּהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מִמֶּם פְּלִיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תְּרַשֵׁשׁ פּוֹל וְלוֹד מְשָׁכִי קָשַׁת תִּפֵּל וַיִּזְן הָאֲיִים הִרְחַקוּם אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שְׁמִעִי וְלֹא־יָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בְּגוֹיִם" (ישעיהו 10, יח-ט). למקום זה כמה מופעים במקרא, מהם ניתן לדלות דבר על טיבו: "כִּי אֲנִי תְרַשֵׁשׁ לְמַלְךְ בָּיָם עִם אֲנִי חִירָם אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים תָּבוֹא אֲנִי תְרַשֵׁשׁ נְשֹׂאת זָהָב וְכֶסֶף שְׁנֵהָבִים וְקָפִים וְתַכְיִים" (מלכים א' י, כב). פסוק זה מתאר מציאות בימי שלמה, בה אחת לשלוש שנים הייתה יוצאת אני תרשיש נושאת כל טוב. האם מדובר באונייה הבאה מתרשיש, או שמדובר על אניה שייצרו אותה בתרשיש? באפשרות הראשונה הנסיעה לתרשיש הייתה בתדירות של אחת לשלוש שנים, והסחורה המובאת ממנה הייתה זהב כסף שנהבים קופים ותוכיים. אם כאפשרות השנייה - זהו מקום בו מייצרים אניות שהן שם דבר באיכותן. מידת ריחוקה של תרשיש משתקף מן התיאור הבא: "מִלְכֵי תְרַשֵׁשׁ וְאֲיִים מִנְחָה יִשִּׁיבוּ מִלְכֵי שָׁבָא וְסָבָא אֲשֶׁכֶר יִקְרִיבוּ" (תהילים עב, י). תרשיש מתוארת ברשימת מחוזות שהם מחוץ לתרבות העולמית, קצה העולם. מיקומה של תרשיש: במחקר מקובל לזהות אותה עם טרטסוס שבחצי האי האיברי (ספרד ופורטוגל). או עם טרטסוס שבאסיה הקטנה. רש"י בפירושו לפסוק "כִּי אֲנִי תְרַשֵׁשׁ לְמַלְךְ בָּיָם עִם אֲנִי חִירָם..." (מלכים א' י, כב), מפרש: 'אני תרשיש' - 'ספינת אפריקא'. ויהוי זה מצוי גם בתרגום יהונתן: 'ארי ספינתא אפריקא למלכא בימא עם ספינתא דחירם...'

25. המדבר בהקשר זה מהווה מרחב שמבטא ראשוניות, גולמיות, קיומיות בסיסית.

המדבר מזמינה דיבור, ואכן אלוהים קורא לו אל הר חורב, אל השיח הפנימי איתו. יונה אינו הולך אל המדבר, הוא גם אינו מבקש לדבר עם אלוהים. הוא הולך אל מקום שופע חיים, עושר, סוג של חיים אלטרנטיביים שנעדרת מהם הנוכחות המתמדת לפני ה'.

"וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֲנִיָּה בָּאָה תְּרִשִׁישׁ" - יונה יורד ליפו ומיד מוצא אונייה באה תרשיש. צירוף המקרים אינו מובן מאליו, והוא מצביע על השעה המאירה לו פנים.²⁶ הארה זו יש בה בכדי לפתוח את ליבו של יונה, ולזמן אותו לשתף עימה פעולה. "וַיִּתֵּן שָׂכְרָה" - אות ועדות להליכה אל בניוה תוך שיתוף פעולה עם המציאות וחוקיה, ולא מתוך שבירה לא מבוקרת.²⁷ השכר מתייחס אל האונייה - "שָׂכְרָה", וגם הירידה היא "בָּה" - באונייה - "וַיֵּרֶד בָּה". האנשים עדיין לא נזכרים והקשר שלו איתם אינו מהווה נושא בשלב ראשון. יונה ממוקד מטרה, ובהתאם מכון אל האונייה, כמי שעשויה למלא את מאווייו. במעגל שני הוא מתייחס אל האנשים - "לְבֹא עִמָּהֶם", צעד המצביע על קשר ואולי אף על קירבה אל מי שיואיל לקחת אותו תרשישה.

"תְּרִשִׁישָׁה מְלֻפְנֵי ה'" - בתחילת הפסוק תוארה תוכניתו לברוח מלפני ה' וכעת שב הכתוב ומתאר את בריחתו תרשישה מלפני ה'. ציון זה, בחלק המימוש שבפסוק, כמו מצביע על נחישות שאינה נעצרת לפני קו הסיום - 'תרשישה', המקום המרוחק מ'לפני ה'.

וְהָיָה רִיחַ גְּדֹלָה אֶל הַיָּם וַיְהִי סַעַר גְּדֹל בַּיָּם וְהָאֲנִיָּה חֲשָׁבָה
לְהִשָּׁבֵר: (ד)

המציאות כפי שהיא עוד לפני שהתפתחה וצמחה.

26. מסתבר שאונייה השטה תרשישה אינה דבר של מה בכך, כפי שעולה מן התיאור בספר מלכים על אניה הבאה תרשיש אחת לשלוש שנים.

27. במדרש מתארים שיונה שילם את שכר האונייה בשופי ובנדיבות.

הזמנה לדיאלוג

ההטלה היא פעולה אישית של ה', התערבות המדלגת על חוקי הטבע - צעד ראשון בהזמנתו את יונה לדיאלוג. תוצאתה - "וַיְהִי סֵעַר גָּדוֹל בַּיָּם", ובמעגל שני - "וַהֲאֵנִי חֹשֶׁבָה לְהִשָּׁבֵר". רוח גדולה מביאה לסער גדול, וסער גדול מייצר אונייה החושבת להישבר, כמו מכה אלוהים על קדקוד האונייה. יונה ברח מהדיבור עם ה' במרחב בו הוא עשוי להתקיים, ובתגובה ה' מדבר עימו בערוץ אחר, דרך המציאות - באמצעות האונייה. באונייה בה שם יונה את מבטחו, בה חשב לממש את תוכנית הבריחה - כעת היא מאוימת. 'חֹשֶׁבָה לְהִשָּׁבֵר' - האונייה מתוארת כחושבת, כאילו הייתה ישות חיה.

וַיִּרְאוּ הַמַּלְחִים וַיִּזְעְקוּ אִישׁ אֶל אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ אֶת הַפְּלִים אַשֶּׁר בְּאֵנִיָּה אֶל הַיָּם לְהַקֵּל מֵעֲלֵיהֶם וַיֹּזְנֶה יָרֵד אֶל יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם: (ה)

פסוק זה מתאר את תגובות האנשים אל הסער הגדול. תגובה ראשונה היא של המלחים, ובמקביל מתוארת תגובת יונה. "וַיִּרְאוּ הַמַּלְחִים" - המלחים הם קברניטי הספינה והם מתייצבים בעמדת מנהיגות.²⁸

"וַיִּזְעְקוּ אִישׁ אֶל אֱלֹהָיו" - צעד ראשון בתגובתם למצב אליו נקלעו הוא בזעקה איש אל אלהיו. בשלב שני הם מטילים את הכלים אל הים. ההיגיון בסדר הפעולות נעוץ אולי בהפסד הגדול הכרוך בהטלת הכלים, ואולי זוהי עדות לזמינות הקשר שלהם לאלהיו. הבנה אפשרית נוספת - אלוהים מטיל רוח על הים באופן ממוקד ומכוון לספינה, והם מבינים שההתרחשות קשורה אליהם.²⁹

28. לימים גם בנינווה יתייצבו הגדולים בעמדה דומה - מגדוליו ועד קטניו, ובשלב שני המלך יטול לידייו את שרביט המנהיגות. כאן וכאן מתאר הכתוב התנהגות מושכלת ונטילת אחריות במציאות הקשה שבה הם היו נתונים.

29. ובמדרש: "פרשו מהלך יום אחד ובא עליהם סער גדול בים מימינם ומשמאלם, ושאר

”וַיִּטְלוּ אֶת הַפְּלִים אֲשֶׁר בְּאֲנִיָּה אֶל הַיָּם לְהִקַּל מַעְלֵיהֶם” - ניסוח מתבקש הוא ”... לְהִקַּל מַעַל הָאֲנִיָּה”. דומה שמוצגת כאן עמדה ערכית המייחסת את המשא אל האדם, כמו אומר - אחיזת המלחים בכלים מכבידה עליהם ומושכת אותם כלפי מטה. ביטוי לעמדה זו נמצא בפרשנות החוזרת ובשנית שלהם אל הסערה כמכוונת אליהם: ”וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ לָכוּ וְנִפְּלָה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמֵי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ וְנִפְּלוּ גּוֹרְלוֹת וְנִפְּלַת הַגּוֹרֵל עַל יוֹנָה: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה נָא לָנוּ בְּאֲשֶׁר לָמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מֵהַמְּלֶאכֶתֶךָ וּמֵאַיִן תָּבוֹא מָה אֲרָצְךָ וְאִי מְזָה עִם אֲתָה... וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵהַנְּעֻשָׁה לָךְ וַיִּשְׁתַּק הַיָּם מַעְלֵינוּ כִּי הַיָּם הוֹלֵךְ וְסוֹעֵר.” (א, ז-יא). המלחים רואים עצמם כחלק מן הסיפור, לא כמי שנקלעו לאירוע לא להם.

”וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל יִרְכָתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם” - עד כה הוא היה איתם (”וַיִּרְדַּ בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם”). מרגע שהחלה האונייה להיטלטל פונה כל אחד לדרכו, המלחים איש אל אלהיו, ויונה יורד אל ירכתי הספינה. ירידה זו היא שלישית במספר, והיא מצטרפת אל קודמותיה: ”וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרַח תַּרְשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה' וַיִּרְדַּ יָּפוּ וַיִּמְצָא אֲנִיָּה בָּאָה תַרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיִּרְדַּ בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלְּפָנֵי ה'.” ירידה ראשונה אל יפו, ירידה שנייה בתוך האונייה, ירידה שלישית אל ירכתי הספינה. מה מקופל בביטוי 'ירד', ובהתאמה - בשרשרת זו של ירידות?

דומה שנקודת המוצא היא הנוכחות לפני ה', וההתרחקות מעמדה זו נתפשת כירידה. ירידה אל עיר הנמל יפו - צעד ראשון בהתנתקות, ירידה אל האונייה - אל מרחב מחיה חדש שישמש גשר אל מבוקשו, וכעת, כאשר אלוהים מכה על קדקודה, הוא מתנתק מהוויית החיים שבה ויורד אל ירכתיה. קשה להבין מציאות בה סער גדול ביים, אונייה מיטלטלת וחושבת להישבר, ואדם המצלחיה

כל האניות עוברות ושבות בשלום בשתיקת הים, והאניה שירד בה יונה היתה בצרה גדולה וחשבה להשבר, שנ' וה' הטיל רוח גדולה אל הים” (פרקי דרבי אליעזר פרק ט)

להירדם בירכתיה. באיזו עמדה נפשית הוא נתון? האם סוג של ייאוש, אפאטיות המרחיקה אותו משאון החיים, כונסת אותו אל תוך עצמו? שמא מיומנות נפשית ורוחנית היא של נביא, המסוגל לשהות בחלל עולמו האישי ולא לשמוע דבר שהוא חוצה לו?

דומה שתשובה לשאלה זו חבויה בכתוב: צעד ראשון של יונה הוא הקימה ("וַיִּקַּם יוֹנָה לְכַרְחֵ"). יונה אוזר כוחותיו ויוצא לדרך. צעד שני הוא סימון המטרה - 'תרשישה', לחיות את חייו האחרים שם, לא לפני ה'. הקדמה זו צובעת את הירידה יפו ואת הירידה אל האונייה כצעדים מובנים ומחושבים. אל הספינה הוא ירד לא לפני ששילם שכרה, אות נוסף לתוכנית המובנית ולמכוונות שלו לממש את מאוויי ליבו. אלוהים מטיל רוח גדולה על הים כהזמנה לדיאלוג איתו, אבל יונה נאמן לתוכניותיו. תגובתו - "וַיִּוְנֶה יָרֵד". ציון שמו תוך הקדמתו לפעולה המיוחסת לו כמוה כביטוי לנוכחות שלו כמוביל. לא רגליו מובילות אותו אלא הוא הלוקח אחריות על חייו להובילם אל מקום אחר. אלוהים עומד בדרכו, אבל הוא יונה נחוש, ומעמדת מודעות מלאה הוא יורד אל ירכתי הספינה ויירדם. דומה, שהיכולת להירדם בספינה המיטלטלת בים, מספרת על בריחה שהייתה לו אל נפשו, בכואו אליה - אל המרחב הפנימי שבה, בניתוק גמור מן הסובב אותו.³⁰

מה לך נרדם

וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֲבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה לָּךְ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל אֱלֹהֶיךָ
אוֹלֵי יִתְעַשֶׂת הָאלוהים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד: (ו)

"וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֲבֵל": תחילה הוא קרב אליו, אל המרחב האחר

30. לשם המחשה - דומה עמדתו הנפשית לעמדת אדם הנתון במצב דומה, שם אוזניות עם מוזיקה אהובה עליו ונרדם. ביטוי נוסף לעמדה זו הוא במעבר מן הלשון 'אניה' הנזכרת לכל אורך הדרך, ללשון 'ספינה'. דומה שהספינה קשורה אל הספון, החבוי, ומשתקפת בה עמדתו של יונה הספון בירכתי הספינה.

בו הוא מצוי. עדות לפער המנטאלי בין יושבי האונייה הנאבקים על חייהם לבין הנוסע הנתון בירכתייה. "וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה לְךָ נְדָדִים" - לא 'מה אתה עושה', בהקשר לפועלו. גם לא 'מה איתך' בה ההתייחסות אליו היא מרוחקת. המילים "מה לך" פונות אל הווייתו, כמו אומר לו - 'מה עובר עליך?' ואולי יותר מכך - 'מה מתרחש בתוכך?'

"קום קרא אֶל אֱלֹהֶיךָ" - אומר לו רב החובל, ואינו מודע להידהוד של מילים אלה בעולמו של יונה. 'קום לך אל גינווה' אמר לו אלוהים, ויונה ירד, ושוב ירד, שכב ונרדם בירכתי הספינה, והנה קורא לו רב החובל 'קום'. והוא, יונה כמו מזומן לשמוע 'קום, חזור אל עמדתך, אל האחריות וקרא לאלוהיך'. שוב עדים אנו לדיאלוג שמנהל איתו אלוהים, כשהפעם הוא מדבר איתו מפיו של רב החובל.

"אוֹלֵי יִתְעַשֵּׂת הָאֱלוֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבָד" - להתעשת פירושו לשקול טוב, להבחין בטעות שנעשתה ולפעול בדרך אחרת. אולי יימלך אלוהים בדעתו. דומה שהם רואים את עצמם זכאים, לא מבינים את ההיגיון במידת הדין המתוחה כלפיהם. מיהו האלוהים אליו הם מכוונים? אם כוונתם היא לאלוהים האישי של יונה, בדומה לאלהיו של כל מי מבאי האונייה, לא ברור מקומה של ה"א הידיעה. מאידך, ייחוס דבריהם אל אלוהים אחד שבשמים קשה, שהרי הם מבקשים ממנו שיפנה לאלהיו, ורק בשלב מאוחר יותר מתוודעים הם לקשר שלו אל אלוהי השמים? דומה שבעולמם נוכחים השניים. נוכח אלוהים פרטי השייך למרחב בו נתון האדם, ונוכח גם "הָאֱלוֹהִים" האחד שהוא לבסוף הקובע, גבוה מעל גבוה. כעת, בעת צרה הוא מנצנץ בהכרתם.³¹

31. ובווריאציה מעט דומה: "אוֹלֵי יִתְעַשֵּׂת הָאֱלוֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבָד ר"ל עם היות שאין כח באלהינו להצילנו אולי שבהתחבר אלקיו של יונה עמהם בהיותם כולם מחוברים יוכלו להציל ולזה לא אמרו יתעשת אלהיך אלא יתעשת האלוהים ר"ל אלהיו ואלהיהם כולם יחד" (אברבנאל יונה א, ה) הבנה נוספת: כבר כעת הם מרגישים שהוא שייך לאלוהים אחר. כך עולה מן המדרש, המקשר אמירה זו לאלוהי העברים: 'בא אליו רב החובל אמר לו הרי אנו עומדים בין

יונה שותק. שתיקתו עשויה הייתה לעורר את חמתו של רב החובל, אך לא כן. רב החובל אינו מגיב, והיוזמה כעת חוזרת אל כלל האנשים:

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ לָכוּ וְנִפְּלָה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמֵי הָרָעָה
הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְּלוּ גּוֹרְלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל עַל יוֹנָה: (ז)

"וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ" - מילים אלו מתארות אחווה. זו אינה מובנת מאליה במציאות הקשה בה הם נתונים, בוודאי לא כאשר הם סבורים שמישהו מהם אשם במה שמתרחש.

"לָכוּ וְנִפְּלָה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמֵי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ" - נקודת מוצא שלהם היא בדיקה עצמית. אחריות או אשמה של מישהו מאיתנו למה שקורה. בדברים אלו הם מרפים מיונה, שבים ובוחנים את הדברים מזווית אחרת, חדשה. משמעות הגורל: המציאות מדברת. לא דיבור אלוהי בנבואה או באורים ותומים, אלא גורל המצביע על כך שהעולם איננו מתנהל בדרך המקרה.³² "וַיִּפְּלוּ גּוֹרְלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל עַל יוֹנָה" - המציאות אכן שיתפה פעולה. הברור נעשה.

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה נָא לָנוּ בְּאֲשֶׁר לָמִי הָרָעָה הַזֹּאת לָנוּ מִזֶּה

מות לחיים ואתה נרדם וישן. מאיזה עם אתה, אמר לו עברי אנכי, אמר לו והלא שמענו שאלוהי העברים גדול הוא, קום קרא אל אלהיך אולי יתעשת האלוהים לנו, ויעשה עמנו נסים כמו שעשה לכם בים סוף. אמר להם לא אכחד מכם כי בשבילי הצרה הזאת עליכם, שאוני והטילני אל הים וישתק הים מעליכם' (פרקי דרבי אליעזר פרק ז).

32. במופעי הגורל במקרא ניכר שהגורל מראה לא את הנכון בשמיים אלא את הנכון בארץ. דוגמאות: הגורל המוטל בחלוקת הארץ קובע את מידת ההתאמה בין כל חלק של הארץ לבין השבט הנוחל בו. כך גם בשבועת שאול ואכילת יהונתן מיערת הדבש - הגורל נופל על יהונתן כמי שגרם להפסד במערכה (שמואל א יד, מא-מג). על אף העובדה ששבועת שאול גרמה לעייפות העם לאכילה על הדם, ולבסוף להפסד במלחמה. הכרעת הגורל להטיל את האחריות לכישלון על יהונתן, היא פועל יוצא לתובנה שעל פיה שאול בפועל הוא המנהיג, ויש לשמוע בקולו גם אם אינו מכוון אל האמת האבסולוטית.

פְּלֹאֲכֶתֶךָ וּמֵאֵין תְּבוֹא מָה אֶרְצָה וְאֵי מְזָה עִם אֶתְּהָ: (ח)

לאחר שנפל הגורל על יונה, ניתן היה לתאר תסריט בו הם מאשימים ונוהגים בו בתוקפנות. כמה רחוקים הם מהתנהגות זו: "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הַגִּידָה נָא לָנוּ בְּאִשֶׁר לָמִי הִרְעָה הַזֹּאת לָנוּ" - הגורל אמנם נפל על יונה, אך הם זהירים, לא מקבלים את תוצאותיו כמובנות מאליהן. "הַגִּידָה נָא לָנוּ" הם פותחים בבקשה, ניגשים אליו 'בדחילו ורחימו', כמו עורכים מחדש את הבירור - 'מי לדעתך אחראי על הרעה המתרחשת לנו'?

"מָה פְּלֹאֲכֶתֶךָ וּמֵאֵין תְּבוֹא מָה אֶרְצָה וְאֵי מְזָה עִם אֶתְּהָ". דבריהם אלו נשמעים כדברי מתמיהים. האוניה מיטלטלת, חושבת להישבר, הם כבר הטילו את כליהם לים, וכעת הם שואלים - מהי מלאכתו של יונה? השאלות הבאות - מאין תבוא, על ארצו ועל עמו תמוהות גם כן, והן מתאימות לאנשים שזמנם בידם. זרות למעמד בו הם נתונים! דומה שיש כאן חלון הצצה מרהיב אל עבר עולמם. לשאול 'מה מלאכתך' במונחים של עובדי אלילים פירושו - 'מי הוא אלהיך'.³³

---

33. הקשר אצל עובדי אלילים בין מלאכתו ומקומו של האדם לאלוהיו הוא קשר מובהק. להמחשה:

א. עם חורבן בית עלי, נופל ארון הברית בשבי ביד הפלשתים (ש"א ה-ו), והפלשתים מעמידים אותו אצל אלוהיהם - דגון. נחלקו במשמעות שם אלוהיהם, האם נגזר מלשון "דגן", או שמא נגזר מן הלשון "דג". כך או כך אלו שמות של מקור פרנסתם וחיותם של הפלשתים. קריאת שם אלוהיהם בשם זה פירושו עבודה ופולחן כלפי האל אשר בו חייהם תלויים. הפולחן אצל עובד האלילים היה ריצוי האל, שהוא מקור חיותו ופרנסתו, על מנת שייטיב עימו, או לפחות לא יירע לו.

ב. אחאב יוצא למלחמה ונוצח במערכה הראשונה. אחרי הניצחון מתכנסים עבדי ארם ומסיקים מסקנה: "וְעַבְדֵי מֶלֶךְ אֲרָם אָמְרוּ אֵלָיו אֱלֹהֵי הָרִים אֱלֹהֵיהֶם עַל כֵּן חָזְקוּ מִמֶּנּוּ וְאוּלַם נִלְחַם אֲתָם בְּמִישׁוֹר אִם לֹא נִחְזַק מֵהֶם" (מלכים א כ, כג). לתשובת השנה אכן נערכים הפלשתים באזור מישורי (באפק), ומבחינת ישראל הסיבה לניצחון הייתה תפישתם האלילית של ארם: "וַיִּגַּשׁ אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה' יַעַן אֲשֶׁר אָמְרוּ אֲרָם אֱלֹהֵי הָרִים ה' וְלֹא אֱלֹהֵי עַמְקִים הוּא וְנִתְּרַי אֶת כָּל הַהֶמוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה בְּיַדְךָ וַיִּדְעוּתָם כִּי אֲנִי ה'" (מלכים א כ, כח).

לאחר שכל אחד מאנשי הספינה קרא אל אלוהיו ולא נענה, לאחר שביקשו מיונה 'קום קרא אל אלהיך' ונותרו ללא מענה, הם ממשיכים ושואלים אותו בשפתם - 'מי הם אלוהיך?'

המבנה בו ערוכות שאלותיהם: פתיחה באלוהים השולט במרחב תָּחום ומוגבל, ובהדרגה הם מרחיבים את תחום השליטה שלו. 'מה מלאכתך' - תלות הפרנסה מגדיר את אלהיו כאלוהים השולט בתחום מסוים. 'מאין תבוא' - אלוהים שייך למקום מסוים, שמא נקלעת למקומו והוא רודף אחריו? 'מאיזה ארץ' - לא מפגש אקראי עם אלוהי מקום מסוים, אלא שייכות אל אלוהים זה. 'מאיזה עם' - לכל עם יש את האלוהים שלו.

ואת ה' אלוהי השמים אני ירא

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים עֲבְרִי אֲנֹכִי וְאֵת ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרָא אֲשֶׁר עָשָׂה אֵת הַיָּם וְאֵת הַיַּבְּשָׁה: (ט)

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים עֲבְרִי אֲנֹכִי" - הציון 'עברי' משויך לראשונה אל אברהם העברי, והוא מגלם את עמדתו השונה, הייחודית, כמי שמתייצב בעבר האחר של העולם. "וְאֵת ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יָרָא אֲשֶׁר עָשָׂה אֵת הַיָּם וְאֵת הַיַּבְּשָׁה" - יונה עונה להם תשובה מעולם אחר, משהו מעין "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד". בניגוד לשם 'אלוהים' המתייחס גם לאלוהים אחרים, השם 'הויה' הוא ייחודי לאלוהי ישראל, ובמובן זה יונה מפגיש אותם עם 'שמים' שונים מאד מן המוכר להם.³⁴

ג. כאשר שולחים הפלשתים את ארון הברית בחזרה אל גבול ישראל, מצרפים הם צלמי עכברים ללוותו. צלמי עכברים אלו באים כאשם כלפי אלוהי ישראל. גם כאן סוג של עבודה זרה בדמות צלם עכבר, וגם היא קשורה לכוח המאיים על חיותם ועל מקור פרנסתם.

34. משמעות: המילה "אלוהים" משמשת כאחד משמות הבורא, והיא משמשת גם בהוראה

התבוננות מעמיקה בדבריו מגלה את צפונות ליבו: ה' הוא אלוהי השמים - לא אלוהי הארץ.³⁵ קשה לא לקשור להשמטה זו את הוויכוח הנוקב של יונה עם אלוהים כיצד להנהיג את הארץ. "אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַיָּם וְאֶת הַיַּבְשָׁה" - אלוהים אינו משויך אל הארץ, והוא מתואר כעושה - עמעות נוסף למידת נוכחותו בארץ.³⁶

וַיִּירָאוּ הָאֱנָשִׁים יְרָאָה גְדוֹלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה זֹּאת עָשִׂיתָ כִּי יָדְעוּ הָאֱנָשִׁים כִּי מִלְּפָנָי ה' הוּא בָרַח כִּי הִגִּיד לָהֶם: (י')

"וַיִּירָאוּ הָאֱנָשִׁים יְרָאָה גְדוֹלָה" - האנשים מתפעלים מזהותו כעברי הירא את ה' אלוהי השמים. קולטים את ההבדל התהומי בין

של שופט בשר ודם המעמיד ארץ במשפט. שם זה לשופט נגזר מהיותו מופקד על מערכת משפט המהווה תשתית להתנהגות בני האדם, בקביעת הטוב והרע, האסור והמותר, ובהעמדת המערכת המושגית המציבה אמות מידה אנושיות. השם "אלוהים" לבורא עולם יתפרש כציון היותו מעמיד חוק הבריאה, המשפט, וכלל המושגים שעליהם מושתת קיומו של עולם. שם זה ביחס לאלוהים אחרים מייצג משמעות דומה, אך מקומית, ביחס לאלוהים הנתון ומוגבל במקום ובזמן.

'הויה': שם המיוחד לאלוהי ישראל. בניגוד ל'אלוהים' המגלם כוח בבריאה, השם 'הויה' מגלם את המפגש הבלתי אמצעי עמו כישות, את האפשרות למפגש עמו 'פנים אל פנים', את מימד הפרסונאליות, הסובייקט או ההויה. וראה בספר הכוזרי: "והדיוק והיתרון אמנם הם בשם הנכבד בידו הא וו הא, יתברך ויתרומם, והוא שם פרטי... ואין אצל אחד מהם שם פרטי לאלוה שרומזים אליו, אלא אצל מי ששמע דבורו... (הכוזרי, ד, א-ג תרגום הרב שילת)

35. התיאור 'אלהי השמים ואלהי הארץ', נזכר כבר בדברי אברהם: "וַאֲשֶׁבִיעֶךָ בַּה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לְבְנֵי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אֲנִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ" (בראשית כד, ג); ובאזכור ללא אלהי הארץ, בהכרזת כורש: "כֹּה אָמַר כְּרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כֹּל מִמְּלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא פָקַד עָלַי לְבָנוֹת לוֹ בֵּית בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה" (עזרא א, ב).

36. השמטה נוספת, תואמת לעמדתו, בפנייתו אל אלוהים: "וַיִּתְפַּלֵּל אֵל ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה ה' הֲלוֹא זֶה דְּבָרֵי עַד יְהוּתִי עַל אֲדַמְתִּי עַל כֵּן קָדַמְתִּי לְבָרַח תְּרַשִּׁישָׁה כִּי יָדְעָתִי כִּי אַתָּה אֵל תַּנּוּן וְרַחוּם אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנָתַם עַל הָרָעָה" (ד, ד). יונה מדבר על אלוהים התנון הרחום, אך אפים ורב חסד, אך שומט באופן מפגין את מידת האמת.

אלוהיהם התלוי במלאכה, במקום ובאנשים, לבין ה' אלוהי השמים שכעת יש להם עסק איתו.

"וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה זֹאת עָשִׂיתָ" - שתי צורות לקרוא משפט זה: בעקבות היראה הגדולה מה' אלוהי השמים, הם נבהלים ושואלים "מה זאת עָשִׂיתָ"? מבינים שכנראה אלוהי השמיים רודף אחריו ותוהים על שום מה. קריאה נוספת, מוקרנת מן ההמשך: "כִּי יִדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי מִלְפָּנָי ה' הוּא בְרַחֲ". ומנין ידעו? "כִּי הִגִּיד לָהֶם". על פי זה הוא סיפר להם שמלפני ה' הוא ברוח, והם כמו שואלים - "איך לא יראת ממנו?" השאלה - סוג של התפעלות, ולא בהכרח מלווה בציפייה לתשובה. יונה שותק, ושתיקתו יכולה להתפרש במשמעות של - 'רם הדבר מבינתכם'.

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה נַּעֲשֶׂה לָךְ וַיִּשְׁתַּק הָיִם מְעַלְּינוּ כִּי הָיִם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר:
(יא)

"וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מַה נַּעֲשֶׂה לָךְ" - האנשים פונים אליו בשאלה, כמו מפקידים בידי את המפתחות ומחכים למוצא פיו. סוג של מופת הוא בהתנהגותם, לאחר שהכירו במעלתו של האיש. שאלתם אינה 'מה נעשה' כי אם 'מה נעשה לך', מתוך הבנה שהוא הגורם לאירוע הקשה שהם נתונים בו. "וַיִּשְׁתַּק הָיִם מְעַלְּינוּ" - תכלית שאלתם - שתיקת הים מעלינו, "כִּי הָיִם הוֹלֵךְ וְסֹעֵר" - ולא נותרה לנו ברירה אלא למנוע את הרע מכל.

שאוּלִי וְהִטִּילֹנִי אֶל הַיָּם

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שְׂאוּנִי וְהִטִּילֵנִי אֶל הָיִם וַיִּשְׁתַּק הָיִם מְעַלְּיָכֶם כִּי יוֹדַע אֲנִי כִּי בְשָׁלִי הַסֹּעֵר הַגָּדוֹל הָיָה גְלִיָּכֶם: (יב)

מה היה חסר אילו היה אומר "הִטִּילֵנִי אֶל הָיִם". מה הוסיפה הנשיאה? יונה אינו מתכוון להתקרב אל דופן האונייה, ובוודאי

שלא לאבד עצמו לדעת בקפיצה אל הים, הוא עצמו רוצה בחיים. הם אמורים להציל את עצמם, ולכן המעשה המתבקש מבחינתם הוא לשאת אותו מהמקום שבו הוא נתון ולהשליכו אל הים. זהו צעד נוסף בעמדת הבורח בה הוא נתון - בעצה שהוא משיא להם כעת להשליכו אל הים.

“כִּי יוֹדֵעַ אָנִי כִּי בְשָׁלִי הַסֶּעַר הַגָּדוֹל הִנֵּה עֲלִיכֶם” - משפט זה הוא פלא. יונה לוקח אחריות “בְּשָׁלִי הַסֶּעַר הַגָּדוֹל הִנֵּה”, אבל מיד הוא מבהיר - “עֲלִיכֶם”, וכמו מצביע עליהם - אלוהים אומר לכם דבר, לא לי, ואם תפעלו בהתאם ישתוק הים מעליכם. ומה איתי? אני לא בעניין. דבקות פלאית שלו בעמדת הבורח שאינו מוכן לדון עם אלוהים, ובהתאם רואה את המעשה האלוהי המורה להשליכו אל הים כמי שמכוון אל הסובבים אותו - לא אליו.

וַיַּחְתְּרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל הַיַּבֵּשָׁה וְלֹא יָכְלוּ כִּי הָיָה הוֹלֵךְ וְסוֹגֵר עֲלֵיהֶם: (יג)

האנשים מנסים כל דרך אפשרית שלא להשליכו. תפישת האחריות שלהם על האירוע נמשכת, ותחת כותרת זו הם מנסים בכל כוחם לדבוק במוסריות ובדרך ארץ.

וַיִּקְרְאוּ אֶל ה' וַיֹּאמְרוּ אָנָּה ה' אֵל נָא נֹאבְדָה בְּנֶכֶשׁ הָאִישׁ הַזֶּה וְאֵל תִּתֵּן עֲלֵינוּ דָם נְקִיא כִּי אַתָּה ה' כַּאֲשֶׁר חִפְצָתָ עֲשִׂיתָ: (יד)

הניסיונות לא להשליכו לא צלחו בידם,³⁷ וכעת פונים הם אל ה' בתפילה. נקודת המוצא היא מידה כנגד מידה - תוצאות הריגת איש הם באובדנו של ההורג, והם מתפללים שמשוואה זו לא תחול עליהם. “וְאֵל תִּתֵּן עֲלֵינוּ דָם נְקִיא” - יונה נתפש בעיניהם כדם נקי,

37. ראו במדרש: 'הטילו אותו עד ארכובותיו ועמד הים מזעפו, לקחו אותו אצלן והיה סוער עליהם, הטילו אותו עד טיבורו ועמד הים מזעפו, לקחו אותו אצלן והיה סוער עליהם, הטילו אותו כולו, מיד שתק הים מזעפו שנאמר וישאו את יונה ויטילוהו וגו...' (תנחומא פרשת ויקרא)

ובהתאם מי שהורגו יאבד. עם זאת אין להם ברירה אלא להשליכו, והם מבקשים שהאחריות לכך לא תרבוץ עליהם. "כִּי אַתָּה ה' פֹּאֶשֶׁר חִפְצָתָ עֲשִׂיתָ" - אתה אינך כבול לעיקרון של מידה כנגד מידה, אלא 'כֹּאֲשֶׁר חִפְצָתָ עֲשִׂיתָ', בשיקול הדעת הנתון בידך.

וַיִּשְׂאוּ אֶת יוֹנָה וַיִּטְלֶהוּ אֶל הַיָּם וַיַּעֲמֹד הַיָּם מִזְעָפוֹ: (טו)

בהתאם להצעתו, הם נושאים ומטילים אותו אל הים. בשונה מהצעתו שדברה על שתיקת הים, הים לא שתק אלא עמד מזעפו. פער זה מצביע על הים כמי שעדיין לא נח לגמרי, אות לכך שהאירוע עוד לא הסתיים.³⁸

וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרָאָה גְדוֹלָה אֶת ה' וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לֵה' וַיִּדְרוּ נְדָרִים: (טז)

"וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרָאָה גְדוֹלָה אֶת ה'" - זו הפעם השלישית בה מתוארת יראת האנשים. בראשונה - "וַיִּירָאוּ הַמַּלְאָכִים וַיִּזְעְקוּ אִישׁ אֶל אֶלְהֵיו" (ה) - בתגובה לסער הגדול ולסכנה שנשקפה לאונייה. בשנית - "וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים יְרָאָה גְדוֹלָה" (י) - בשמעם שאלוהי האיש הוא ה' אלוהי השמים וממנו הוא בורח. כעת, בשלישית - יש פה יראה גדולה מה'. הם ראו שאלוהים היה פה בסיפור - ברגע שהשליכוהו למים הים רגע, והם מבינים את מוחשיות הנוכחות האלוהית בעולמם.

יראה היא תוצאה למפגש עם עולם שהוא למעלה מן האדם, ויש בה מידה של רוממות. התהליך שהם עוברים - טיפוס כלפי מעלה, צעד ועוד צעד, מיראה כמות שהיא ליראה גדולה, ועד נקודת השיא - "יראה גדולה את ה'".

"וַיִּזְבְּחוּ זֶבַח לֵה'" - בעקבות היראה, זובחים זבח תודה על שניצלו. שתי עמדות משוקעות בזבח - עמדה של התבטלות, ועמדה של תודה והודאה.

38. מעניינת התייחסות הכתוב אל הים כאל ישות - כשותק, זועף, וכעת עומד מזעפו.

צעד שלישי: וַיֵּדְרוּ נְדָרִים" - קבלה לעתיד. אינם מסתפקים במענה רגעי אלא מסתכלים קדימה, ממנפים את העתיד.

תמונת מצב - פרק א'

אלוהים שולח את יונה אל העיר הגדולה נינווה, לקרוא עליה, כסוג של התראה המאפשרת לה לשוב בה מרעתה. יונה קם ובורח מן השליחות. עוזב את המרחב הנתון לפני ה', ומבקש לעצמו סוג של גן עדן קטן בתרשיש. בדרך, סער גדול בים, ונוסעי הספינה מתפצלים לשניים. המלחים עובדי האלילים קוראים איש אל אלוהיו, ויונה יורד אל ירכתי הספינה, ממשיך בדרך הבריחה שלו מלפני ה'. במפגש ביניהם - הם מתוודעים לאלוהי ישראל, יראים ממנו בסוג של נסיקה כלפי מעלה, ולעומתם יונה נמצא בתהליך של ירידה, בורח, יורד ויורד, עד שהוא מוטל אל תוככי הים הסוער.

המקרא אינו ממשיך ללוות את המלחים, אות לכך שסיימו את תפקידם בהקשר לסיפורו של יונה. תחת זאת, המיקוד מעתה הוא ביונה. בניגוד למחשבת יונה שהטלתו לים עשויה להיות סוף הסיפור, ההטלה עומדת להתברר כתחילתו של פרק שבמהלכו ירקם דיאלוג חדש בינו לבין אלוהיו.